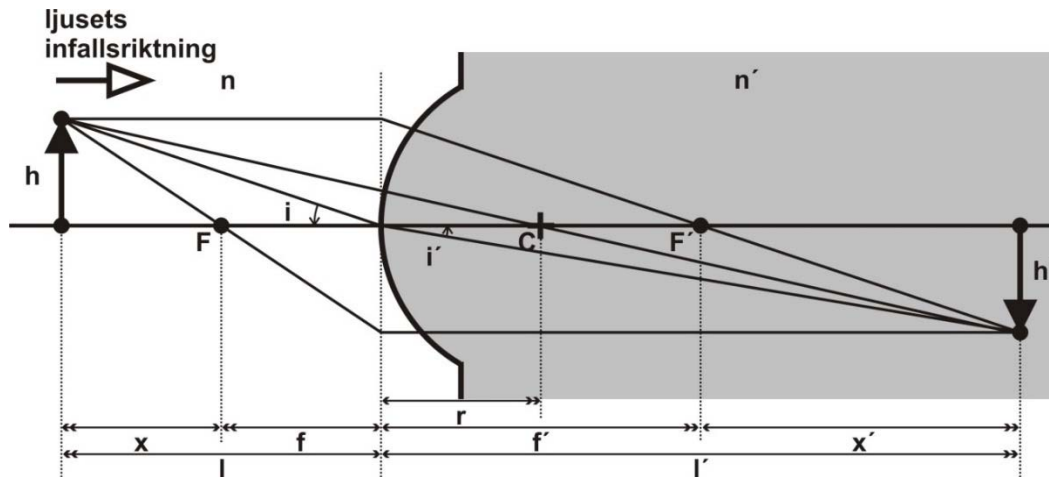

Avbildningskvalitet

Föreläsning 1-2: Sfärisk aberration och koma

Repetition: brytning och avbildning i sfärisk yta och tunn lens

Figur 1: **Figur 3.12 och 3.18 i Optics.**

- Teckenkonventionen: ljus in från vänster, sträcka i ljusets riktning = positiv
- Brytningslagen (Snells lag):

$$n \sin i = n' \sin i'$$

- Paraxial approximation (vid små vinklar mätt i radianer, se tabell 3.1 i *Optics*):

$$\sin i \approx \tan i \approx i \quad (\text{obs radianer!})$$

$$n i = n' i',$$

- De paraxiala avbildningsformlerna:

$L' = L + F$	$f = -\frac{n}{F}$	$f' = \frac{n'}{F}$
$m = \frac{h'}{h} = \frac{L}{L'}$	$L = \frac{n}{l}$	$L' = \frac{n'}{l'}$

Newtons relation:

$m = \frac{h'}{h} = -\frac{x'}{f'} = -\frac{f}{x}$ $xx' = ff'$
--

L, L', F, F' anges i dioptrier (=1/meter) och $h, h', l, l', f, f', x, x'$ anges i meter.

Ovanstående formler gäller samtliga optiska system!

(Ex. sfärisk gränsyta, tunna linser, tjocka linser och sammansatta system (om man använder huvudplan))

- Styrka för sfärisk yta:

$$F_{\text{sfärisk yta}} = \frac{(n' - n)}{r}$$

- Styrka för tunn lins:

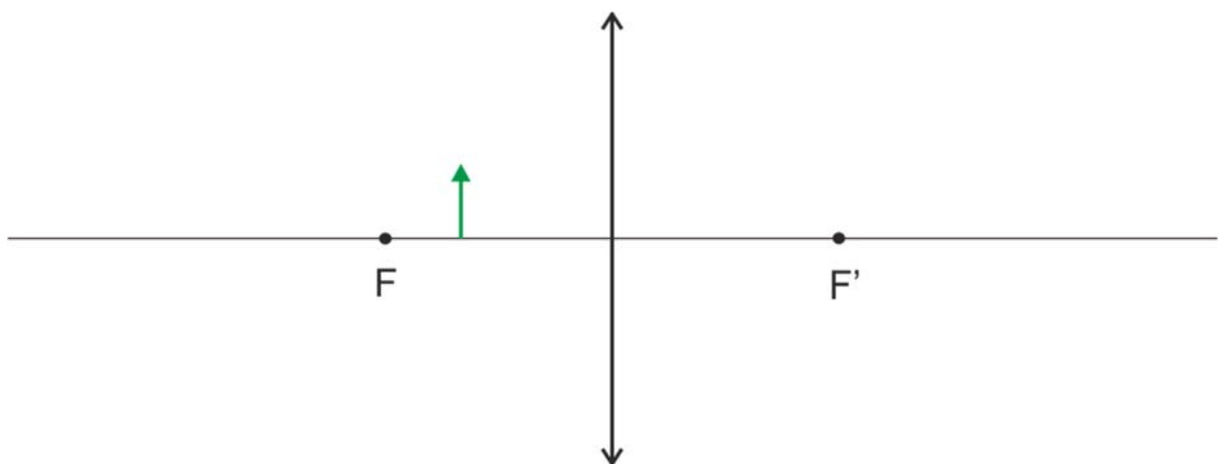
$$F_{\text{tunn lins}} = \frac{(n_{\text{lins}} - n)}{r_1} + \frac{(n' - n_{\text{lins}})}{r_2}$$

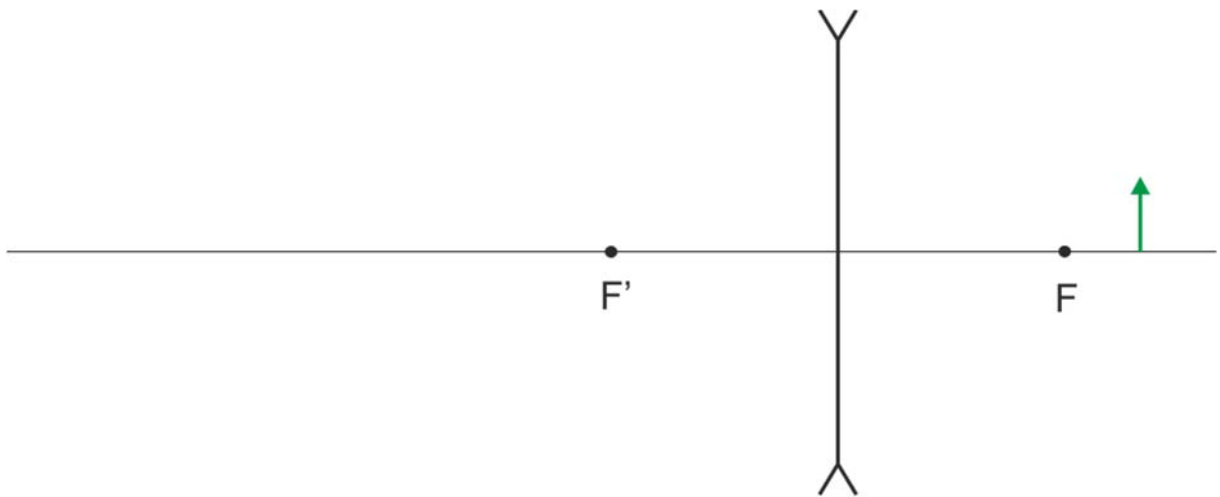
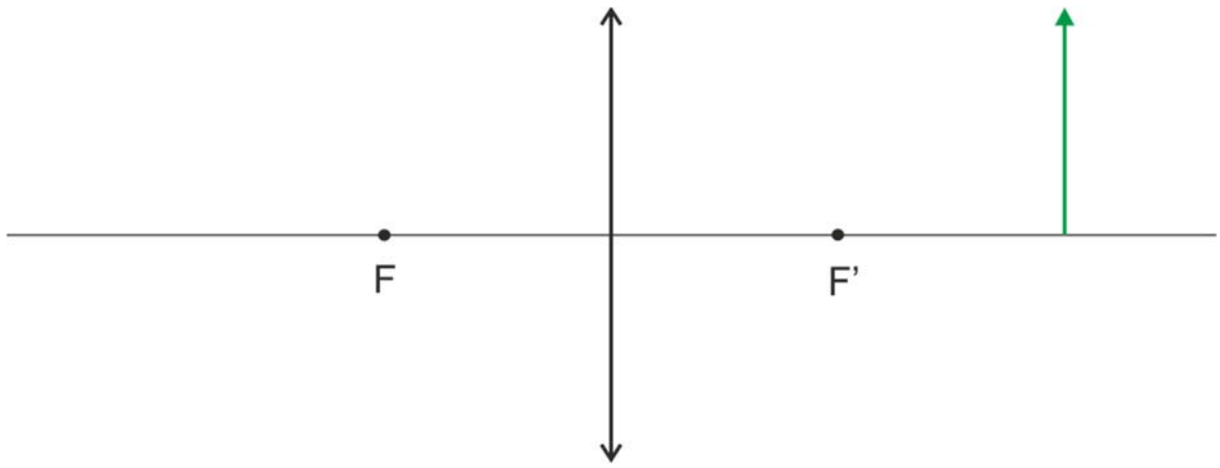
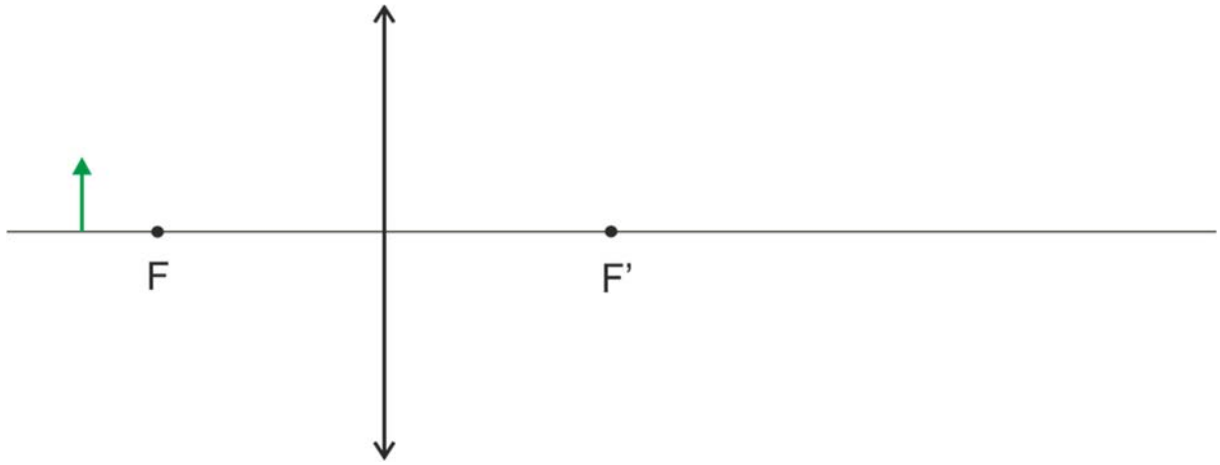
Repetition: strålkonstruktion i tunn lins

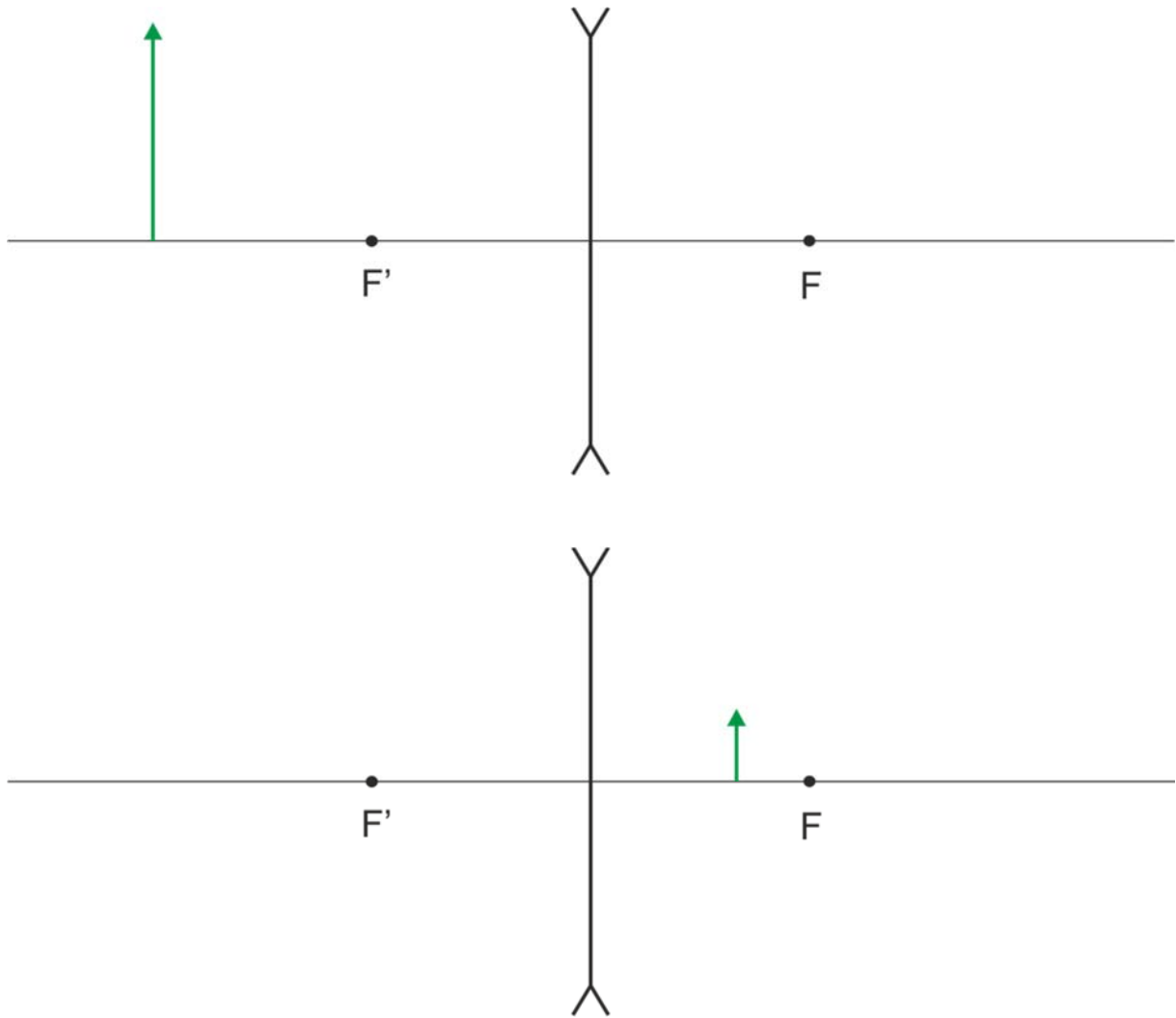
Strålkonstruktion med tunn lins i luft. Använd minst 2 av följande 3 strålar:

- Stråle från toppen av objektet som kommer in parallellt med optiska axeln bryts genom / siktades mot linsens bakre fokuspunkt F'
- Stråle från toppen av objektet som kommer in genom / siktades mot linsens främre fokuspunkt F kommer ut parallellt med optiska axeln
- Stråle från toppen av objektet går obruten genom mitten av linsen
(OBS gäller endast om det är samma brytningsindex på båda sidor om linsen.
Gäller alltså inte sfärisk gränsyta)

Se exempel nedan på strålkonstruktionsuppgifter med reella och virtuella objekt för positiva och negativa linser belägna i luft!

Repetition: avbildning i system av tunna linser = mellanbild

- Avbilda objektet genom första linsen:
- Bilden till första linsen är en mellanbild och objekt till andra linsen
- Avbilda mellanbilden genom andra linsen:
- Repetera för nästa lins.

$$L'_1 = L_1 + F_1$$

$$l'_1 \Rightarrow l_2$$

$$L'_2 = L_2 + F_2$$

När paraxial approximation inte gäller

Använd brytningslagen: $n \sin i = n' \sin i'$ och följ varje stråle, en i taget (görs ofta på dator med strålberäkningsprogram).

Exempel: Planokonvex lins i luft

$$n_{lins} = 1,5 \quad n_{luft} = 1 \quad r_1 = \infty \text{ m} \quad r_2 = -0,06 \text{ m} \quad L = 0 \text{ D (avlägsset objekt)}$$

Paraxiala beräkningar:

$$F = F_1 + F_2 = \frac{(n_{lins} - n_{luft})}{r_1} + \frac{(n_{luft} - n_{lins})}{r_2} = \frac{(1,5 - 1)}{\infty} + \frac{(1 - 1,5)}{-0,06} = 0 \text{ D} + 8,33 \text{ D} = 8,33 \text{ D}$$

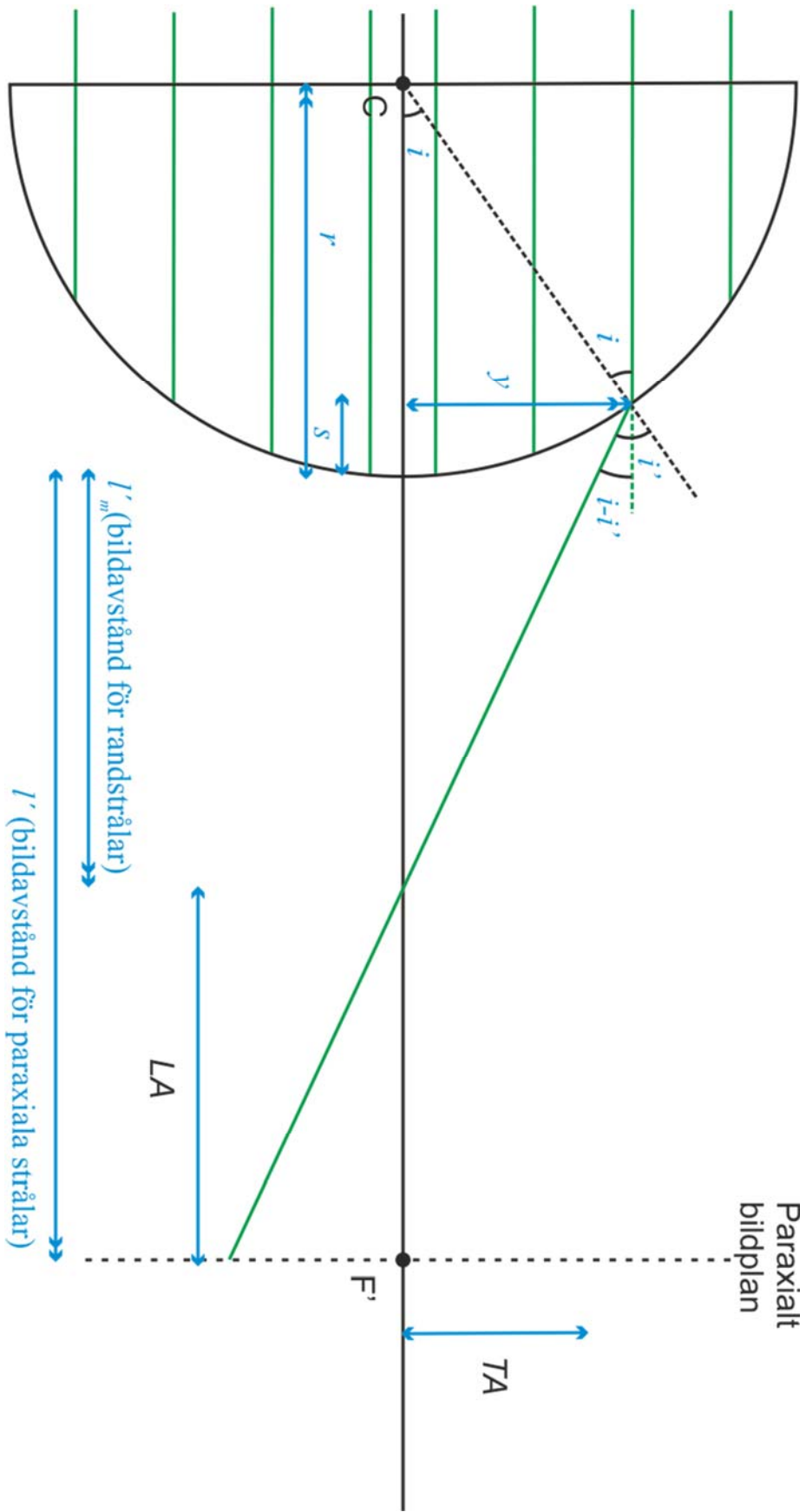
$$L' = L + F = 0 + 8,33 \text{ D} = 8,33 \text{ D} \quad \Rightarrow \quad l' = \frac{1}{8,33 \text{ D}} = 12 \text{ cm}$$

(bildavståndet blir detsamma även om vi räknat på tjock lins, varför?)

Följ strålar enligt figuren på nästa sida och använd följande formler för brytningen i linsens andra yta (den krökta):

$$\sin i = \frac{y}{|r_2|}, \quad s = |r_2| \cdot (1 - \cos i), \quad \sin i' = \frac{n_{lins}}{n_{luft}} \sin i, \quad l'_m = \frac{y}{\tan(i' - i)} - s$$

Stråle nr	y [cm]	sini	i [rad]	sini'	i' [rad]	s [cm]	l'_m [cm]
Paraxial	-	-	-	-	-	-	12
1	2,0	0,333	0,340	0,500	0,524	0,34	10,4
2	3,5	0,58	0,623	0,875	1,06	1,13	6,3
3	5,0	0,83	0,985	1,25	-	-	-

Avvikelser från paraxial approximation => **Monokromatiska aberrationer**.

(Det finns också kromatiska aberrationer som beror på dispersion i linsmaterialet, se föreläsning 7)

$LA = l' - l'_m = \text{Longitudinell Aberration}$

$TA = \text{Transversell Aberration}$ (OBS! felritad i fig 7.9 och 7.10 i *Optics*)

$$TA \approx LA \frac{y}{l'} \quad (\text{ekv. 7.9 i } Optics)$$

Aberrationen i den planokonvexa linsen ovan kallas Sfärisk aberration.

Seidel aberrationer

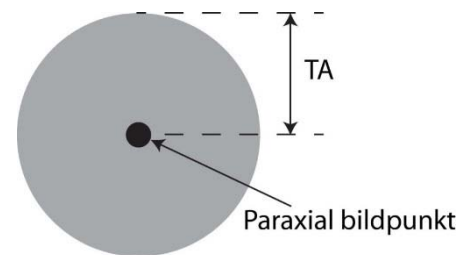
”Tredje ordningens aberrationer” $\sin i = i - \frac{i^3}{6} + \frac{i^5}{120} - \dots$

De största monokromatiska aberrationerna i linssystem (rotationssymmetriska system).

- Sfärisk aberration
- Koma
- Bildfältskrökning
- Astigmatism (sned/radiell)
- Distorsion

Sfärisk aberration ($TA \sim y^3$)

- Bildavståndet, l' , varierar med höjden (y) som strålen träffar linsen med (Det vanligaste är att randstrålarna bryts för mycket.)
- Enda aberration för objekt på optiska axeln.
- Oberoende av läget i bildplanet (oberoende av bildhöjden h')
- Ger en cirkulär halo runt bildpunkterna i paraxialt bildplan
- Växer snabbast med aperturens storlek, y , av alla Seidel aberrationer ($TA \sim y^3$, liten öppning ger mindre suddighet)

Se figuren på föregående sida för strålkonstruktion vid positiv sfärisk aberration.

Hur räknar man ut den sfäriska aberrationen?

För en sfärisk, tunn lins i luft gäller:

$$LA = l' - l'_m = \frac{1}{2}y^2l'^2F^3(\alpha X^2 + \beta XY + \gamma Y^2 + \delta) \quad (7.21)$$

$$TA \approx \frac{y}{l'} LA \quad (7.9)$$

$LA > 0 \Leftrightarrow$ positiv sfärisk aberration $\Leftrightarrow F_m > F$ (vanligt för positiva linser)

$LA < 0 \Leftrightarrow$ negativ sfärisk aberration $\Leftrightarrow F_m < F$ (vanligt för negativa linser)

l' = paraxialt bildavstånd

l'_m = randstrålens bildavstånd

y = randstrålens höjd

F = linsens paraxiala styrka

F_m = linsens styrka för randstrålar

(h' = paraxial bildhöjd)

$$X = \frac{(r_2 + r_1)}{(r_2 - r_1)} = \frac{(R_1 + R_2)}{(R_1 - R_2)} \quad (\text{Formfaktor}) \quad (7.19)$$

$$Y = \frac{l' + l}{l' - l} = \frac{L + L'}{L - L'} \quad (\text{Konjugatfaktor}) \quad (7.20)$$

$\alpha, \beta, \gamma, \delta, \varepsilon$ och ξ är positiva konstanter som minskar med ökande n :

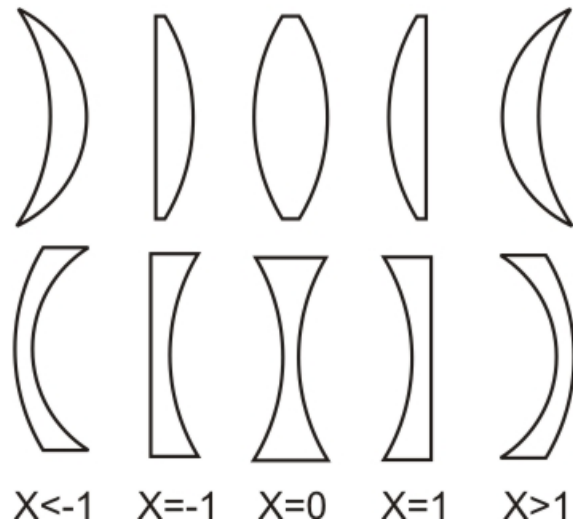
$$\alpha = \frac{n+2}{4n(n-1)^2} \quad \beta = \frac{n+1}{n(n-1)} \quad \gamma = \frac{3n+2}{4n} \quad (7.22)$$

$$\delta = \frac{n^2}{4(n-1)^2} \quad \varepsilon = \frac{n+1}{2n(n-1)} \quad \xi = \frac{2n+1}{2n} \quad (7.50)$$

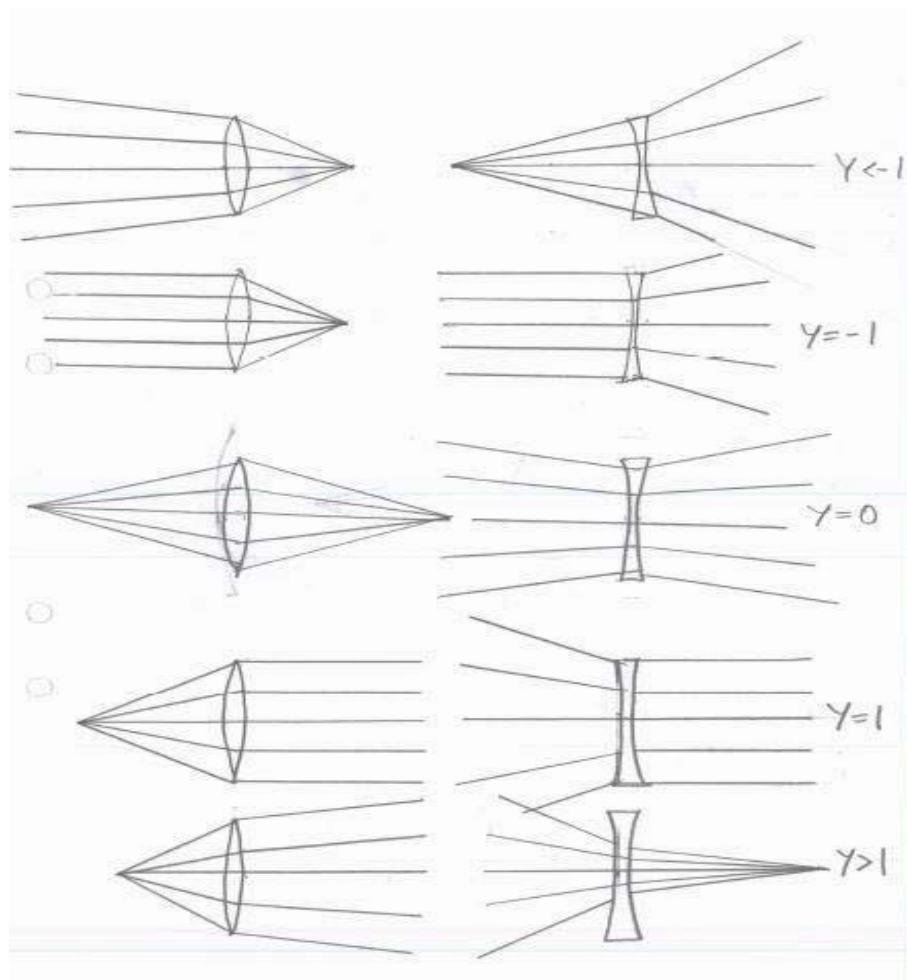
Tabell 7.1

n	α	β	γ	δ	ε	ξ
1,4	3,79	4,28	1,11	3,06	2,14	1,36
1,5	2,33	3,33	1,08	2,25	1,67	1,33
1,6	1,56	2,71	1,06	1,78	1,35	1,31
1,7	1,11	2,27	1,04	1,48	1,13	1,29

Figur 3: Formfaktorer

Figur 4: Konjugatfaktorer

Hur kan man minska den sfäriska aberrationen?

- Vänd linsen rätt:
Dela upp brytningen mellan ytorna genom att vända den mest krökta ytan mot det planaste fältet
- Minsta suddighet = $TA/4$ fås på avståndet $\frac{3}{4}LA$ från paraxialt bildplan i riktning mot bilden för randstrålarna. (Bästa bild framför paraxialt bildplan vid positiv sfärisk aberration.)
- Om möjligt minska aperturen:
Randstrålarna som bryter mest fel tas bort
- Om möjligt välj högre brytningsindex:
Mindre krökta ytor ger mindre aberrationer
- Om möjligt välj rätt formfaktor:

$$X_{min} = -\frac{2(n^2-1)}{n+2} \cdot Y \quad \Rightarrow$$

$$LA_{min} = \frac{1}{2} y^2 l'^2 F^3 \left(\frac{n^2}{4(n-1)^2} - \frac{n}{4(n+2)} Y^2 \right) \quad (7.24)$$

Objekt:

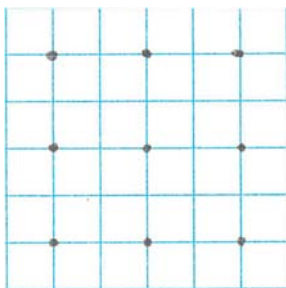
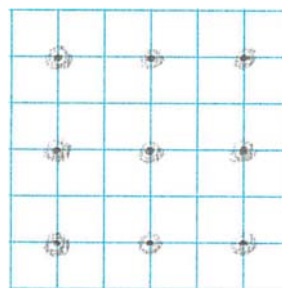
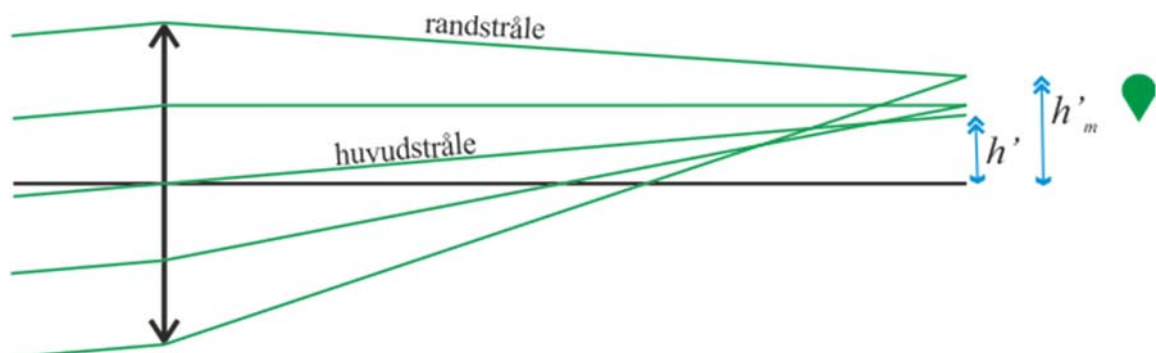

Bild:

Koma ($TA \sim h'y^2$)

Figur 5: Koma i tunn lins (negativ koma i detta fall).

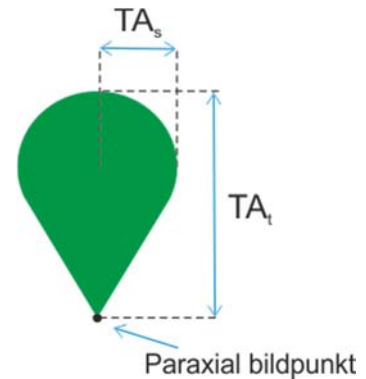
- Förstoringen (m) varierar med höjden (y) som strålen träffar linsen med (vid positiv koma ger randstrålarna mindre förstoring, vid negativ koma ger de större förstoring)
- Ger kometformade bildpunkter
- Första aberration som dyker upp för objekt utanför optiska axeln ($TA \sim h'$)
- Växer näst snabbast med aperturens storlek ($TA \sim y^2$ liten öppning ger mindre suddighet)

Hur räknar man ut koma?

$$TA_t = h' - h'_m = \frac{3}{2} y^2 h' F^2 (\epsilon X + \xi Y)$$

$$TA_s = \frac{TA_t}{3}$$

$$(\epsilon X + \xi Y) > 0 \Leftrightarrow \text{positiv koma}$$

Med beteckningar och uträkningar på samma sätt som för sfärisk aberration på förra sidan.

Hur minskar man koma?

- Vänd linsen rätt:
Dela upp brytningen mellan ytorna
- Om möjligt minska aperturen och välj högre brytningsindex
- Om möjligt välj rätt formfaktor: ingen koma om $\epsilon X + \xi Y = 0$

Objekt:

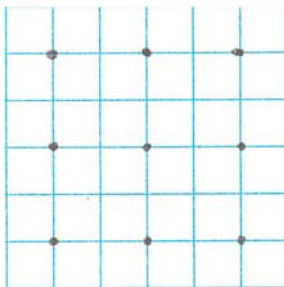

Bild (positiv koma):

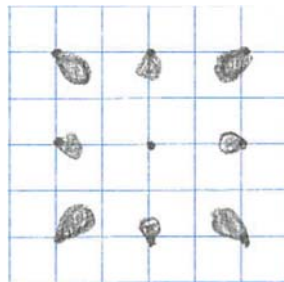

Bild (negativ koma):

